

«Salmonid»: meeldiv taaskohtumine veidrate aegadega

JANAR ALA
ajakirjanik

ARVUSTUS

Teleseriaal «Salmonid»,
5. ja 6. osa

Guvatrak 1993
ETV2s 19. veebruaril,
järelvaadav jupiter.err.ee

Mihkel Muti 70. sünnipäeva puhul paisati ETV2 eetrisse kaks osa legendaarsest sarjast «Salmonid». Tema ju oli ka üks selle sarja stsenariste.

Sügisel 1993 ekraanile jõudnud «Salmonid» oli enam-vähem üldse Eesti esimene telesari. Midagi oli varem ka tehtud (näiteks 80ndatel Igor Kurve lavastatud ja nüüdseks samuti eelkõige oma *slow cinema* oleku ja hüperolemelisuse tõttu kultuslikuks saanud proto-Õne 13 «Kaevutee»), aga «Salmonid» ja nädal hiljem linastunud «Õne 13» märkisid maha uue tähise.

Oli 90ndate algus, üleminekuaja visklemised, ja uus aeg tahtis uut tüüpi meelelahutust. Legendaarne on «Salmonite» puhul väga õige sõna, sest erinevalt «Õne 13st», mis jookseb teadupärast väga edukalt tänaseni ja mille kõiki osi on võimalik ERRi arhiivist vaadata, säilis «Salmonid» siiani pigem mälu ja legendina – sarja režissööri Toomas Kirsi sõnul oleks ta seda uuesti näidata lasknud ainult üle oma laiba. Nii ka läks. Samuti oli tema sõnul palju sarjast hävinud, sest rahapuudusel lindistati üksjagu «Salmonitest» uute ja vajalike saadete peale tültsalt üle.

Niisiis oli väga huvitav sät-

90ndate tagasitulek. Signe Salmon (Merle Palmiste) juudehetkel.

FOTOD: KUVATÖMMIS

tida ennast pühapäeva õhtul telesaari ette ja võtta ette üks mälu- või nostalgireis. Tunda seda kōditavat, aga vist turvalist tunnet, kui kohtud aegadega, mis on jäädavalt kadunud, kuid mida tagasi ei tahagi. Vaata nagu rongiaknast mööda vilksavat prügimäge.

Ehkki osad olid digitaliseeritud, oli kvaliteedis säilinud see 2010ndatel alternatiivsemas popkultuuris nii armastatud hüpnagiline (unenäo ja reaalsuse vaheline seisund) kvaliteet, kuna aeg on teinud lintidega oma töö.

Laupäevane eskapism

Ma olin «Salmonite» ekraanile tulles 13. Vaene aeg ja laupäevaõhtused «Salmonid» pakkusid eskapismi. Näitasid elu, mida en-

dal polnud võimalik elada, ehkki tahtmist muidugi oli, sest kellel polnud. Ekraanil toimetasid Lembit Ulfsaki advokaat Aaron Gronstein (tema oli mu lemmik- tegelane, ilmselt avaldas muljet ka ta lapiline nahkjope, samuti vist üks 90ndate sümboleid), tšumikalik Carl Salmon (Andrus Vaarik), siis muidugi Eduard Tomani tegelaskuju, kelle vene aktsendiga öeldud laused tundusid mulle alati kõige naljakamad (pöder, bljää) jt.

30 aastat hiljem ei ole «Salmonite» jõukus ekraanil enam muljet avaldav, pigem nagu sel-

line kergelt võiduma hakanud fototapeet. Kui Merle Palmiste (Signe Salmon) ja Guido Kangur (Vambola Sordi – üks mu lemmiknimesid üldse) joovad hommikukohvi ja laual lebab samuti oma aja uus märk, Hommi- kuleht (kus ka stsenarist Mutt tol ajal ametis oli), jätab nende korter üsna proosalise mulje, polegi nagu

suurt erinev «Õne 13» rahva eluolust. Toomas Kirss on hiljem rääkinud, et see oli üleminekuajase uusrikaste paroodia, perekonna matriarhi Ella Salmoni (Ita Ever) kujusse olevat prototüüpi-

Oli 90ndate algus, üleminekuaja visklemised, ja uus aeg tahtis uut tüüpi meelelahutust.

dena kokku sulatatud tolleageid võimsaid ärinaisi, metallikuningannat Tiiu Silvest ning moe- ja ilukuningannat Enelin Meusit.

Viited aegruumile puuduvad

Sarja nüüd pea 30 aastat hiljem uuesti üle vaadates ta otseselt uusrikaste paroodia ei tundugi. Neis kahes osas, mida oli võimalik näha, praktiliselt puuduvad viited aegruumile, kus tegevus aset leiab. Hea küll, Viru hotelli põgusalt mainitakse. Aga saame juttudest aru, et nüüdseks surnud (või kas siiski?) Anton Salmoni juhtimisel teenitud rikkus oli ikkagi pikema aja töö ja mingisugune ühiskonnakordade «katkestus» ja varanduste salapärase ja äkilised kuhjumised selles osas kaasa ei aidanud.

Nii et polegi nii väga vulgaarsed uusrikkad (raamatuidki näeb riivilitel ja räägitakse kunstist), vaid täiesti tavalised rikkad, või siis 90ndate alguse eestlase fantaasia ühtedest täiesti tavalistest rikastest (kellel on mitmekilised mobiiltelefonid ja punasest tellisest lossilaadset tornikestega majad). Žanri nimeks oli tookord märgitud *telenovela*. Kirss ise on rääkinud «Dallase» ja «Dünastia» eeskujudest, mida Soome kanalite kaudu vaadata ja armastada sai.

Keel pöses ja *camp* ta tundub (tol ajal ei tundunud, sest ma ei teadnud, mida tähendab *camp*) ja näitlejatel näib ekraanil lõbus olevat. Hiljem on «Salmonitest» räägitud ka kui tootepaigutuse üli- näitest (produtsent ju reklaamimees Even Tudeberg) ja meenutatud stseeni, kus Vambola Sordi (kes muu) on Ella Salmoni haiglavoodi kõrval, Ella Salmon krõbis- tab Rafaello komme ja Vambola Sordi pakub talle Stimoroli nätsu, endal Stimoroli nokamüts peas.

Eks nalja sai siis ja saab nüüd.

de, karakterite ja poosidega

FOTO: EERO VABAMÄGI

nõukaaegsest fototrukitehnikast kujunes ajapikku igasuguse moefoto surm.

1960.–70. aastaid võibki pidada suureformaadilise ajakirja Siluett kunstiliseks kõrgajaks. ERKIst suundus siis moemaja ja põlvkond, kes pani lehekülgedel lendlema noortemoe julgete poosidega pikajalgsete tüdrukute seljas. Mille kohta konservatiivsel toimetuse kolleegiumil oli ka pidevalt näpuga viibutamist, sest nagu kõik muu, pidi ka mood mahtuma nõukogude moraalkoodeksi normidesse.

«Mu praeguste tööde eesmärk ei ole anda edasi täpset kostüümi tegumoodi, rohkem on see mäng figuuride, karakterite ja poosidega,» ütleb Aakre nüüd, pool sajandit hiljem. Eelkõige on joonistus mäng emotsioonidega, viisandlikud lood inimese ja kostüümi vahekorras. Ehk, nagu näituse pealkirgi ütleb, joonistuse pidu vibreerivate joonte ja dekoratiivsete pindadega, mida kõige mõnusamalt annab edasi jämeda sõega värvpliats. Autorit köidab inimfiguuri loomulikkus, mis ei rõhu tingimata sensuaalsusele. Kui pole võimalust elava modelliga töötada, kasutab ta jäädvustusi mälust ja moefotodelt.

Mõte jõuab lennata

«Krokiid juhivad intuiitsus. Alustades ei pruugi mõelda tulemusel, kui ühel hetkel see lihtsalt «kukub» välja, just joonega joonistades. Värvidega on komponeerimist rohkem,» leiab kunstnik. Värvilisi moepilte soovitas katsetada tekstiilkunstnikust abikaasa Peeter Kuutma. Värvilistest piltidest on saanud omaette loomingunišš.

Igakuks, kel loominguga tegelemine tuttav, tunneb selle töö naudingut. Joonistades jõuab mõte lennelda, mitte vähe ka moe filosoofilise poole peal: kas mood võib allutada nii, et selle kandja isikupära ja loomulikkus – mina ise – kaob? Kas moes on vägivaldsus või vägi? Kas mood ahistab või ülendab?

Kui Aakre piltidelt vaatavad enamasti vastu jõulised karakterid, siis järelikult pole mood neid ahistanud! Kunstnik tõdeb, et ei armasta ilutsemist, vaid uurib karaktereid ja figuuride dünaamikat. Ka seda, kuidas moesuundumustes on muutunud poosid ja iluideaalid üldisemalt.

«Joonistades ei pea püüdma kellelegi meeldida, vaid väljendada oma tunnet,» ütleb kunstnik. Selles mõttes on joonistus aus, siit loeb välja nii autori maitse- eelistused ja oskused kui ka oskamatus. Ka paari joonega edasi antud figuur reedab, kas puuduvate joonte osas on oskus või mitte. Käsi südamele, Mari Aakrel see on!

Joonistusoskuse tähtsust rõhutas ta ligi kolmkümmend aastat kunstiakadeemias moeriala õppejõuna õpetades. Tema juhendamise all on tudeerinud mitu põlvkonda tulevase moekunstnikke, kelle loominguline küpsemine jääb aastatesse 1970–1990.

Moeillust- ratsiooni traditsiooni on edasi kandnud Anu Samarüütel, Marju Tammik, Britt Samoson ja Kätlin Kaljuvee. Viimase töid on avaldanud ka rahvusvaheline illustraatorite kogumik. Kunstnike liidu alaliiduna tegutsesval moekunstnike ühendusel on aastatepikkune traditsioon korraldada suviti Haapsalus Evald Okase muuseumis moejoonistuse *workshop* ja seal valminud töödest väljapanekuid.

Moeillustraatori amet kipub olema lõbu, mille võimalus igapäevast leiba teenida on kaduvväike. Seda nii meil kui ka mujal.

Postimees

Riigikogu valimisi 2023 kajastab Postimees!

- Uudised • Valimisstudiod
- Ekspertide analüüsid
- Valimiskompass Hääleandja
- Peaministri kandidaatide debatiid
- Erakondade seisukohtade ristiktabelid
- Ja palju muud põnevat!

→ postimees.ee

2023 RIIGIKOGU VALIMISED